

הקדמה לזומושי דברים

ספר דברים נרא גם "משנה תורה" – מדוע?

משנה פירושו כפול, דבר שהיה כבר שנוי, כמו "לחם משנה" – לחם כפול, ולהלן יבואר מדוע ספר דברים נחשב כפול.

מי כתב את ספר דברים?

חומש דברים מתחיל "אלה הדברים אשר דיבר משה", משמע שמשה כתב את חומש זה.

אמנם יקשה על כך א' כיצד יתכן שחלק מהתורה נאמר ע"י משה, והרי אמרו חז"ל "כל האומר התורה כולה מפי ה' נאמר בפסוק אחד משה אמרו מפי עצמו, עליו נאמר כי דבר ה' בזה".

ועוד שהרי בספר דברים ישנם תוספת למצוות ולא ייתכן שמשרע"ה הוסיף מצוות מדעתו.

ועוד שנאמר פעמים הרבה בחומש זה "אז יבדיל משה", "וזאת התורה אשר שם משה", "וילך משה", ועוד לשונות על משה ולא מסתבר שהוא כתב זאת.

אך גם אם נבאר שאכן הקב"ה כתב ספר זה יקשה מהגמ' במגילה [לא, ב] האומרת קללות שבתורה כהנים משה מפי הגבורה אמרן, ושבתורה משה מפי עצמו אמרן, הרי לנו מפורש שספר זה משה אמרו.

ועוד יקשה אם אכן מפי הגבורה נאמר, מדוע ספר דברים רובו נאמר בלשון שמשה אמרו, והכיצד משה מייחס את דברי הגבורה אל עצמו.

והנה הרמב"ן כתב שבספר זה ישנם ג' מטרות עיקריות, א' להוכיח את עם ישראל ולהזכיר עוונותיהם, ב' להוסיף את המצוות שנאמרו בסיני אך משה עדיין לא אמרם לבני עד כה, והשלישית מצוות שכבר נאמרו אך יש בהם תוספת חיזוק מחמת שם ששורות לארץ ישראל שעמדו להיכנס אליה, או מצוות שנאמרו וצריכות תוספת ביאור.

אמנם האברבנאל מאריך בראיות שא"א לומר כן, ולפיכך הוא מבאר, שכוונת ספר דברים הוא שמשרע"ה רצה לפרש ולבאר את המצוות שנאמרו ברמז ובקצרה, דכל זמן שהיה חי הוא היה מבארם ומפרשם, ולעת מותו ראה צורך לפרשם לעתיד לבא, ובאמת אין מצוות חדשות בספר זה, אלא כולם מצוות שכבר נאמרו בארבעת החומשים הקודמים, ובאמת על המצוות המבוארות הוא לא חזר עליהם.

והנה דברים אלו משרע"ה אמרם לבני ישראל קודם מותו, והקב"ה ציווה אותו לכתבן בתורה ושיהיו חלק מתורת ה', וכפי שהגמרא בבבא בתרא [טו, ב] אומרת שח' פסוקים האחרונים שבתורה המדברים בענין פטירתו של משה הקב"ה אומרם ושהם כותבן בדמע.

ומכיוון שספר זה נאמר ע"י משה לפיכך נכתב רובו בלשון שמשה אמרם, ולפיכך מתחיל הספר "אלה הדברים אשר דיבר משה" – אכן משה אמרם, אך נכתבו מפי הגבורה, אמנם ישנם פסוקים כמו "וילך משה", "וזאת התורה אשר שם משה", המדברים על משה משום שכך נאמר על פי הגבורה.

ומבוארים ג"כ דברי הגמ' במגילה שאכן הקללות בתורה משה מפי עצמו אמרן, אך הקב"ה ציווה לכתבן.

וממילא נוכל להבין מדוע נקרא ספר זה "משנה תורה", בלשון כפילות וחזרה, משום שהוא אכן חוזר על המצוות שכתבו בספרים הקודמים ומבארן.

"אלה הדברים אשר דבר משה" [א, א]

"אלה" — ראשי תיבות $\frac{2}{3}$ בק $\frac{3}{4}$ שון $\frac{3}{4}$ רע. על זה דיבר משה "אל כל ישראל" והזהירם, כפי שאמרו חכמינו: "רובן בגזל, פועטן בעריות וכולן באבק לשון הרע" [בב"ת קמה] — מכיוון שהכל נכשלים באבק לשון הרע הזהיר משה את כל ישראל מפני זה.

אומר רש"י "לפי שהן דברי תוכחות... והזכירן ברמז מפני כבודן של ישראל".

מקשים המפרשים והלא החטאים הללו המוזכרים כאן ברמז נמנים להלן במפורש תוך פירוט כל הפרטים?

יש לתרץ שהרי מצינו במדרש שכששמעו בני ישראל את התוכחה מיד חזרו בתשובה שלמה ואמיתית, והרי בידוע שחזרו בתשובה מאהבה זדונותיו נעשים לו כזכיות, אם כן ממילא הפכו כל החטאים למצוות ולכן מנה אותם משה לפרטי פרטים, כיון שביקש להזכיר ככל היותר את זכיותיהם של ישראל...

"הבו לכם אנשים" [א, יג]

בדרך הלצה אפשר לומר: ישנם רבנים ומנהיגים אשר נשותיהם מחוות דעה בעניניהם כיצד להנהיג את העם, ומתערבות בעבודת הציבור שלהם ונמצא שהציבור מונהג על ידי הרבנית ולא על ידי הרב, לפיכך אומר הכתוב: "הבו לכם אנשים" — שיהיו האנשים מנהיגים ולא הנשים...